

Cuprins

<i>Notă asupra ediției .....</i>	.5
<i>Tabel biobibliografic.....</i>	7
Emanciparea țiganilor.....	11
În arhivele Chișinăului	69
Frații Cuciuc.....	87
Pe Bărăgan	135
Din anul 1848.....	145
Din copilărie.....	339
Din tinerețe	383
Epilog	439
<i>Glosar .....</i>	451

© 2014 by Editura POLIROM, pentru prezenta ediție

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Carol Popp de Szathmáry (1812-1888), *Gara de Nord*

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

SION, GHEORGHE

Suvenire contimpurane / G. Sion. – Iași: Polirom, 2014

ISBN print: 978-973-46-4364-6

ISBN ePUB: 978-973-46-4666-1

ISBN PDF: 978-973-46-4667-8

821.135.1-94

Printed in ROMANIA

G. SION

Suvenire
contimpurane

POLIROM
2014

Cu toate acestea domnul era spăimântat dintr-o zi în alta de progresele rebelilor. Teama sa era ca să nu-l surprinză. De aceea, cum însera, ieșea din oraș și dormea sau în pădurile despre Prut, sau în monastirea Cetățuia¹. Între acestea, conjurații înamintau cu pași răpezi. Ceauru după ce coprinse toată țara de jos până în Siret, călcă Galații, robi mai mulți turci și chiar pe o soră a lui Mihai Vodă. După această sumeață lovire, deși se văzu amenințat de turcii din Brăila, însă, după cuvântul ce-și dedese cu Velicu, înaainta răpede spre Iași, ca să taie drumul lui Mihai Vodă în caz când ar fi voit să fugă spre Dunăre.

Pe de altă parte Velicu, carele se tinuse mult timp în cetatea Neamțului, ieși cu oamenii săi și se coborî la Roman. Acolo se întâlni cu căpitanul Ferenț și cu ceilalți conjurați și plecară cu toții asupra Capitalei. Domnul auzea despre aceste mișcări, dar nu avea științe pozitive. Vedetele ce erau puse în direcțunea Romanului, fraternizând cu rebelii, nu veneau să aducă știri despre mișcările lor. Dar sosind un curier de peste Prut cu știrea că tătarii și turcii se apropiere, domnul mai prinse ceva la inimă.

În ziua de 9 ianuari pe la amiază-ză, domnul șezu la masă împreună cu mai mulți boieri și turci neguțitori și apoi se culcă după datina sa, ordonând ca calul de călărie să stea gata la scară. Ostașii domnești încă se dusese pe la casele lor ca să se restaureze fiindcă de dimineață stătuseră împreună cu domnul mai multe ore pe dealul Copoului într-un ger înfricoșat. O negură neagră domnia pe Valea Bahluiului, încât nu se vedea în depărtare și nici se auzea despre venirea inemicilor.

Aga Conachi, unul din partizanii domnului, după ce mânca la curte, voi a se duce acasă la familia sa. Dar pe când se aprobia de casa sa ce era în extremitatea orașului, deodată aude strigările poporului zicând: Catanele, catanele! El alergă îndată la curte călare.

Domnul, deșteptându-se din somn cu ceilalți boieri, se scoberî și încălecă pe cal, strigând să se adune călărașii și copiii

---

1. Această monastire este în partea meridională a Iașilor, pe un picior de munte înalt, de unde se poate domina tot orașul. Este probabil că aici a fost o cetățuie veche, și de aceea când Duca Vodă și-a făcut un palat de plăcere și o biserică, a lăsat-o cu numele de Cetățuia. Zidurile și acuma sunt în bună stare, dar palatul lui Duca Vodă s-a prefăcut în ruine la 1821. El este cu două rânduri și chiar rândul de sus este construit în bolte colosale de cărămidă.

din casă. Ieși împreună cu boierii săi și cu câțiva ostași, apucând spre ulița Păcurarilor. Acolo se văzu în față cu ante-guarda lui Ferenț, ce se compunea din vreo 50 husari călări. Aceștia, fără a pierde timp, se aruncă asupra grupei de oameni ce încunjurau pe domn și omorâră vreo patru copii din casă. Mihai Vodă, nefiind om de arme, nu mai avu curagiul de a-și face alt plan decât a fugi. El se întoarse răpede cu toți ai săi, și traversând orașul, trecu pe la Frumoasa și se urcă în Cetățuia.

Ante-guarda lui Ferenț lovi drept la Curtea Domnească, crezând a pune mâna pe domn. Acolo Cuza Spătarul deschise porțile fără nici o rezistență și primi ceata de unguri ca pe niște oaspeți binevoitori. Aventurarii ce o compuneau, beți de dorul prăzei, comiseră o mulțime de excese: liberară pe toți vinovații și criminalii din închisori, omorâră mai mulți turci ce le căzură în mâna pe strade și jefuiră mai multe case boierești. Velicu cu căpitanul Ferenț nu întârziară a veni cu toate ostile lor. Cum se încredințară că Mihai Vodă s-a închis în Cetățuia, nu pierdură timp și se luară după el. Ajungând sub poala dealului Cetățuiei, lăsară caii devale și se urcară pe jos să ia cetatea cu asalt. Ideea era realizabilă, fiindcă cetatea nu avea ca întărire decât niște ziduri ūbrede: în lăuntru nu era decât un tun și vreo 600 ostași pe a căror fidelitate domnul nu putea să compteze vreun devoțament mare.

Mihai Vodă era în desperare. Dar din norocire văzu pe dealul Cîrcului călărimea tătărască care înainta asupra orașului. El atunci așeză la porta cetăței spre pază câțiva arnăuți ce avea mai de credință; totodată puse să tragă clopotele și să sloboază mereu din tun, spre a da a înțelege tătarilor să vie mai curând.

Tătarii, cari se vedeaau, erau în număr de 2 000 și mai bine, sub comanda lui Cantemir-Mârza. La auzirea clopotelor și a pușcăturilor din Cetățuia, ei au înțeles că încăierarea s-a început. Atunce s-au grăbit a trece podul Bahluiului și a înaintat către locul de luptă. Fără greutate mare, ei puseră mâna pe caii ungurilor.

Acestă surprindere însă nu desinimă pe unguri. Ei lăsară îndată asediul cetăței, se realiară și se puseră în bătaie regulată cu tătarii. Atunce ieși și Mihai Vodă cu cei 600 de oameni din cetate și începu a-i lovi pe dindărăt.

Cu toate că înnoptase, bătălia se prelungi, la lumina lunei, mai mult de cinci ore. Victoria se disputa când de o parte, când de alta. Dar lipsa de munițiuni, în care se aflau conjurații moldoveni,

determină situațiunea. Velicu cu ai săi, nemaivând cu ce-și încărca puștele, căutară a fugi care încotro. Ungurii, rămâind singuri între două focuri și în față cu puteri de patru ori mai numeroase, în fine nu mai putură rezista: începură a fugi și ei, risipindu-se prin pădurea Hlincei, care era în apropiere. Căpitanul Ferenț însuși căzu în mâna unui tătar. Până a doua zi dimineața, tătarii și cu ostașii lui Mihai Vodă goniră pe unguri prin păduri și prin râpi, și mai pe toți ii prinseră și-i uciseră.

A doua zi în poarta Curței domnești poporul se uita cu înfirorare la corpul spătarului Cuza. Mihai Vodă, încredințându-se de înțelegerea ce avusese cu conjurații, îl pedepsi cu spânzurătoarea. Mai mulți afidați de ai săi avură aceeași soartă. Căpitanul Ferenț fu cumpărat de la tătarul ce-l prinsese pentru 200 lei. Domnul îl aduse înaintea sa și-l puse să îngenuncheze: după ce-l mustră cu vorba, se răpezi asupră-i și-l bătu cu însăși mâna sa; apoi îl dete pe mâna unui turc, carele-l scoase la scara Curței și-i tăie capul.

Mihai Vodă ordonă ca să se adune cadavrele tuturor ungurilor căzuți în bătălie. Cadavrele acele se făcură grămadă și se coperiră cu pământ încât se făcu movila care se vede, iar deasupra movilei s-a pus o cruce pe care se vede scrisă toată istoria aceasta. Acolo s-a făcut și un cerdac (pavilion) carele s-a numit Cerdacul lui Ferenț¹, după numele acestui căpitan, al cărui cadrău zace aci împreună cu al soldaților săi.

XXXI

Narațiunea istoriei Cerdacului lui Ferenț, cam prea serioasă pentru înțelegerea unei femei, fu ascultată de Olimpia cu o tacere solemnă. Sufletul ei părea transportat, împreună cu al meu, în regiuni mai înalte și nici o cugetare profană nu trecea prin imaginațiunea sa.

---

1. În copilăria mea am apucat cerdacul acesta. El a fost întreținut cu îngrijire mai bine de un secol de către guvernele care s-au succedat ca un monument comemorativ. Astăzi însă s-a desființat cu totul. Există însă crucea, coperită cu niște scanduri prin îngrijirea răpsatului (în anul 1857) Mihalachi Pașcanu (Cantacuzen).

Ieșind din cărarea lăturașă prin care veneam, intrărăm într-un drum îngust care trecea printre niște garduri împănate de arbori roditori. Docurile mi-erau bine cunoscute, fiindcă pe acolo îmi petrecusem copilăria. Luna se apropia măreață de orizonte, pre cât noi înaintam pe cale. Ne coboram în Valea Adâncă – aşa se numește valea podgoriei unde se afla via mea. Privighetorile, care-și spărgeau gușa în cântece, grierii câmpului și broaștele cari orăcăiau cu mare zgromot în vale făceau o solemnitate misteriosă în natură. Apropiindu-ne de casa vierului meu, trei câini cu gura mare începură să lătră, și, sărind peste poartă, a venit la noi. Dar abia începui să strigă pe nume, și ei veniră să-mi lingă hainele și să se gudura pe lângă picioarele mele și ale Olimpiei. Oamenii mei se deșteptară și se sculară cu toții spre a mă întâmpina.

Era miezul nopței. Cu toate acestea nu eram determinat să mă culc. Zisei îndată vizitiului să gătească trăsura și să înhame caii. Pe când eu mă ocupam de lucrurile acestea, Olimpia intrase în casă și, aprinzând lumânarea, observa mica cămăruță ce era destinată pentru ospitalitatea sa. Dar peste puțin ieșiră afară și veni acolo unde mă auzea vorbind. Văzând preparativele cari arătau curânda mea plecare, ea apucă mâna mea și o strânse cu mâinile ei ce tremurau; și apoi simții, cu bătaie de inimă, lacrimile ei curgând șiroaie peste mâna mea. Pentru că să risipesc tristele ei cugetări, strigai pe Carol, ajutorul vierului meu, și-i ordonai să fie la ordinele Olimpiei. Aceasta era un bătrân galician, care, după masacrurile de la 1846, acompaniede pe un nobil emigrat politic. Stăpânul său, după evenimentele aceleia, venise în Moldova și cea întâi cunoștință ce făcuse fusei eu. După ce se zuse mai mult timp ascuns la via mea, unde spioni austriaci nu putuseră răzbate, nobilul fugări primise ospitalitate în curs de un an și mai bine la moșia unui amic al meu unde-l recomandasem. Dar acolo auzind despre revoluția din Paris și despre speranța entuziasmată a naționalităților, fu lovit de un fel de nebunie, care peste câteva zile îl puse în mormânt. Servitorul său rămase la mine încă din început, și, după moartea stăpânlui său, nu voia să mai părăsi. Eu îl întrebuițam la miciile lucrări de la vie, unde se ocupa mai cu seamă de curățitul și altoitul arborilor, treabă la care se aplică cu pasiune și pricepere.

Olimpia, fericită de a putea vorbi limba părinților săi cu omul ce-i recomandam, uitase pentru un moment simțimintele

dureroase ce avea pentru apropierea orei plecări mele. După aceasta, când caii erau înhămați și trăsura gata de plecare, intrai cu Olimpia în casă, pentru ca să-i zic adio.

— Așadar pleci? îmi zise ea.

— Plec, Olimpio, și să ajute D-zeu ca să ne vedem în niște zile mai bune.

— Să ne vedem? dar dacă nu ne vom mai vedea?

— Cel puțin să ne auzim de bine! după ce vei primi răspuns de la soră-ta, nu uita consiliul meu, Olimpio. Du-te acolo și trăiește ca o fată onestă. Când vei auzi că lucrurile în țările noastre s-au aşezat, îmi vei scrie și mie. Altfel, nu, căci până atunci nu crez să mai văz Iașii și viișoara asta, care cu mulțămire o pui la dispozițiunea ta.

Mădezbrăcam de costumul meu arnăuțesc și-mi făceam toaleta mea ordinară.

— Așadar nu simți nimica? om de gheată ce ești!

— Olimpio, nu fi copilă; simț, dar simț niște datorii sacre către patria mea; simț o durere sfâșietoare, că mă depărtez de ea. Și dacă aș ști că inima ta poartă altfel de simțiri, te-aș desprețui.

Olimpia astă-dată plânghea cu hohot. Eu nu-mi aduc aminte ce simțeam; știi numai atâtă că simții trebuință a-mi lua inima în dinți, a-i zice încă o dată adio și a ieși din casă.

XXXII

Măsuii în trăsură și zisei vizitiului să miște mai răpede. Nu putui însă a mă domina și a nu întoarce capul spre a mă uita către căsuța viei mele, unde se concentrău atâtea suvenire scumpe inimei mele.

Cel întâi obiect ce făcea dureroasă plecarea mea era depărarea de locul acesta în care petrecusem atâtea zile frumoase și unde cunoșteam cea mai mică ramură de arbore. Din cauza nopței ce domnia, a lunei ce dispăruse și a Olimpiei care începușe a se face un obiect de simțimânt pentru mine, nu avusei măcar timpul ca să dau un ocol prin ea, să mă bucur de vederea plantelor și a arborilor ce plantasem cu însăși mâna mea! Al doilea subiect care-mi strângea inima era pozițiunea acei nenorocite ființe ce lăsam în urma mea. Sărmana fată! nu era destul

istoria și pătimirile sale dureroase din trecut; nu era destul mustrarea de cuget care o rodea pentru nevrednica meserie la care s-a fost dedat; trebuia să vie împrejurarea relațiunilor ei cu mine, care să-i mai amețească încă capul și să-i mai strivească inima!

Cine știe? Olimpia poate mă iubea; poate speră să fie iubită de mine; poate că eu meritam să fiu iubit; poate că ea merita să fie iubită. Altfel, nu-mi pot explica devotamentul acela ce-mi arătase de la cea întâi vedere, nici lacrimile ce curgeau din ochii săi pe mâinele mele, nici plângerile acelea sfâșietoare la despărțirea noastră.

Dar, o, inimă omenească! Mister ai fost totdeauna și mister ai să rămai pentru lumea asta deșertă!

Eu însumi, care mă mândream a fi solidar cu inima mea, de câte ori nu am roșit de neconsecințele ei! De câte ori am venit în pozițiunea a o vedea șovăind în împrejurările cele mai solemne și renegându-și simțimintele cele mai tinere! Cu ce nepăsare, cu ce cruzime lăsam pe Olimpia! După ce văzusem atâtea lacrimi, după ce ascultasem atâtea cuvinte dureroase, o lăsam leșinată și fără simțire!

— Dar nu, nu! asta nu se poate, pentru toți Dumnezeii! Vizitiu, întoarce la vie!

Vizitiul se uită la mine; nu putea crede ce auzea.

— Dar ce? ai uitat ceva?

— Da, întoarce iute.

Mă întorsei, după ce făcusem cale mai de un pătrar de oră. Olimpia era încă în pozițiunea care o lăsasem. După îngrijirile femeii vierului meu, își revenise ceva în fire: deschise ochii, dar îi ținea țintiți spre tavanul casei; gura ei nu profera nici o vorbă. Femeia ce era lângă ea era desesperată; auzind de vocea mea, ieși și-mi spuse despre starea ei alarmantă. Intrai înlăuntru; mă dusei lângă patul ei; o apucai de mână; nici o simțire! — începui a-i vorbi. După câtva timp ea întoarce asupra mea ochii săi stinși și deodată dete un tipăt înfricoșat. O luai în brațe și o rădicai în sus. Ea mă apucă cu mâinele de după gât, strângându-mă în convulsiuni, și zicându-mi: *merci!* — După aceasta începui iarăși a-i vorbi, a cerca să o liniștesc, să o consolez. Ea însă plângea cu hohote. Aflându-mă cu mai mult sânge rece decât ea, înțelesei că plânsul acesta avea să-i facă bine. În adevăr a plâns ca jumătate oră în brațele mele: apoi deodată a tăcut. Îi detei apă